

קונטרס עזרת אליעזר
שו"ת עם רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א
על חומש בראשית

פרשת ויצא

ש. בלידת לוי כתוב בפסוק (בראשית כט' לד') "על כן קרא שמו לוי". ואומר רש"י "בכולם כתיב ותקרא וזה כתב בו קרא, ויש מדרש אגדה באלה הדברים רבה, ששלח הקב"ה גבריאל והביאו לפניו וקרא לו שם זה, ונתן לו כד' מתנות כהונה, ועל שם שלוהו במתנות כהונה קרא לוי". לכאורה צ"ב מדוע הוצרך שגבריאל יביא את לוי לפני הקב"ה כביכול בשמים ויתן לו שם את השם לוי, וכי לא יכל לסדר לתת בלב של לאה שתתן לו את השם לוי.
ת. להראות שהוא הוא שקרא לו שם.

ש. עוד צ"ב, האם הכוונה כפשוטו שלא לא הספיקה ליתן את השם ללוי, כי מיד בא גבריאל ולקח ממנה את לוי והביאו לפני הקב"ה שיתן לו שם וליווה במתנות.
ת. יתכן.

ש. מי גילה ללאה שנתנו לו השם הזה. והאם ראתה כפשוטו שהוא הגיע עם כד' מתנות.
ת. כן.

ש. הגמ' בברכות בדף ז' ע"ב אומרת "וא"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחי מיום שברא הקב"ה את עולמו לא היה אדם שהודה להקב"ה עד שבאתה לאה והודתה וכו'". וכי יתכן שהאבות הקדושים לא הודו להקב"ה על כל החסד והטובה שעשה עמהם חוץ מלאה אמנו.
ת. לא כתוב.²⁸⁸

ש. חז"ל בברכות ז' ע"ב אומרים שמיום שברא הקב"ה את עולמו, לא היה אדם שהודה להקב"ה עד שבאתה לאה והודתה הפעם אודה את ד'. לפי"ז צ"ע, דוקא היא כשהגיע למדרגה גדולה כזו הראשונה, נענשה ותעמוד מלדת עתה, מזה שזכר מיד בסמיכות. מה היה חסר בהודאה שלה.
ת. לפסוק צצצא אצרכא.

ש. חז"ל בברכות ז' ע"ב מביאים מיום שברא הקב"ה את עולמו לא היה אדם שהודה להקב"ה עד שבאתה לאה והודתה וכו'. האם אפשר לומר, שודאי שהאבות הקדושים הודו להשי"ת על כל הטוב והחסד שהקב"ה עשה עמהם, אבל בפסוק במפורש זה לא כתוב כי אם מעשה לאה.
ת. לא אמרו פסוק הודאה.

ש. האם השבטים שנולדו מבלחה וזלפה היו פחות חשובים מהשבטים שנולדו מלאה ורחל.
ת. לא.²⁸⁹

ש. מדוע יעקב אבינו לא קרא לאף אחד מבניו השבטים על שם אברהם אבינו שהיה סבו וגם גדול האומה.
ת. צריך שהיה ראוי שהיה.

ש. ליעקב אבינו היו כמה בכורים, ראובן בכור מלאה, יוסף היה בכור מרחל, ואח"כ עוד בכורים משאר השפחות. לפי"ז עד כמה שקיימו האבות תענית בכורים כי קיימו כל התורה כולה, האם יעקב אבינו צם עבור כולם, או שגם האמהות הוצרכו להתענות.
ת. צם על כולם.

ש. מדוע לא נזכר בתורה שהאבות הקדושים קיימו פדיון הבן, ובפרט יעקב אבינו שהיו לו כמה בכורים, וכמו שהתורה כותבת על המילה שעשה אברהם ליצחק, תכתוב גם שעשה פדיון הבן.
ת. כמו כל האבות.

ש. יש מי שרצה לטעון שהאבות הקדושים לא קיימו מצות פדיון הבן שהרי לא היה עדיין כהן.
ת. שם בן נח.

ש. אם כל עוד לא היה כהנים לא יכלו לעשות פדיון הבן, נשאלו קדושים בקדושת בכור.

²⁸⁸ מצאתי שהמהר"ם שיק כבר שואל זאת וע"ש באריכות.

מצאתי שהגה"צ ר' אורי ויסבולום שליט"א בספרו הארת דרך על עבודת המידות עמוד י' שואל זאת וז"ל "והוא דבר נורא להתבטא על האבות הקדושים שלא הודו להקב"ה עד שבאה לאה והודתה". אלא מפרש, רש"י מפרש את דברי לאה שראתה ברוח הקודש שיעקב מעמיד יב' שבטים ולו ארבע נשים. כיון שילדה בן רביעי הודית על חלקה, שעלה יותר מן החשבון המגיע לה. אותה הכרה ברורה, שהבן הרביעי לא מגיע לה בשום אופן שבעולם, והיא קבלה דבר שאין לה שום חלק בו, בשיא ההכרה, זו היתה לאה הראשונה בעולם שהכירה בכך. אין ספק שהאבות הקדושים הכירו בטובות העצומות שפעם עמהם הבורא יתברך. אך חז"ל ירדו למעמקים והבחינו שהיתה נקודה בלאה שהיא היתה הראשונה בעולם, ההכרה שמה שקיבלה, חורג לגמרי מהחשבון, בזה היתה לאה הראשונה. הגאון ר' אברהם ישעיה אדלר שליט"א מרבני ישיבת ר' חיים עוזר אמר לי, שלאה הראשונה שלא הסתפקה בהודאה בלבד, אלא קראה והנציחה זאת בנתינת שם, לזכור זאת כל הזמן את ההודאה, וזה היא הראשונה.

שמעתי מהרה"ג ר' אריאל וינברג שליט"א פירוש נוסף, כל מה שלא זכתה ללדת ראשונה, זה בגלל שהיתה שנואה, וכך מרומז בפסוקים בשמות שנתנה לראובן ושמעון שכתוב אצל ראובן (בראשית כט' לא') "וירא ד' כי שנואה לאה ויפתח את רחמה ורחל עקרה". ואח"כ כתוב אצל שמעון (שם לג') ויתר עוד ותלד בן ותאמר כי שמעון ד' כי שנואה אנכי וגו'. וכאן ראתה לאה מה מרוויח אדם ששנואים אותו, שלבסוף הוא זוכה שהקב"ה אוהב אותו יותר ממי שכן אוהבים, כפי שהקב"ה אכן אוהב את לאה רק בגלל שהיתה שנואה, ועל זה גופא הודתה לד' יתברך. שטוב היה מה שהייתי שנואה, כי לולי זאת מי יודע מה הייתי זוכה, שהרי רחל שלא היתה שנואה לא זכתה להיפקד ראשונה ולא זכתה לכל כך הרבה שבטים. והודאה כזו על מצב של שנואה, לא היה לאף אחד חוץ מלאה אמנו, כי לא מצינו אצל אחרים שהיו שנואים כי אם לאה, וזה הודאה מיוחדת של לאה, ולא הודאה על עצם הזכות שילדה את הבנים, אלא על המצב שהיתה שנואה וזה הביא שתזכר להעמיד כ"כ הרבה שבטים.

²⁸⁹ עיין בתחילת פרשת שמות מה שנכתוב בזה לגבי שזכר בנימין לפני השבטים שנולדו מהשפחות.

פרשת ויצא

ת. כנ"ף.

ש. חז"ל בב"ב כב' ע"א אמרו "קנאת סופרים תרבה חכמה". מניין ידעו חז"ל שקנאת סופרים זה דבר טוב, הרי הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם.
ת. רואים.

ש. האם אפשר לפרש בס"ד, מצינו בפרשת ויצא (בראשית ל' א') "ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב ותקנא רחל באחותה וגו'". ואומר רש"י "קנאה במעשיה הטובים, אמרה אלולי שצדקה ממני, לא זכתה לבנים". ומניין לרש"י שקנאה במעשיה הטובים, אלא מפרש השפתי חכמים, שלא יתכן שרחל סתם תקנא, כי אסור לקנאות. ואם רחל בכל אופן מקנא בלאה אמנו, בהכרח שזה קנאה שמותר ומועיל. וזה מה שקנאה במעשיה הטובים. א"כ יש מקור בתורה להדיא שקנאת סופרים שכל המטרה להוסיף רוחניות תרבה חכמה.
ת. נכון. אשר החכמים

ש. על איזה מעשים טובים מדובר כאן שרחל אמנו קנאתה באחותה. הרי לא נזכר מעשים טובים מיוחדים שהיה אצל לאה.
ת. תפלה.

ש. האם אפשר לפרש בס"ד, שרחל למדה מלאה איך אפשר לבטל גזירות ולזכות לכל הדברים רק בכח של תפלה, והבינה שלה חסר תפלות והתפללה שרוצה ג"כ לזכות להעמיד שבטים עד ששמעה הקב"ה את קולה ג"כ.
ת. ד"ץ אמת.

ש. כתוב בפרשת ויצא (בראשית ל' טו') "ותאמר לה המעט קחתך את אישי ולקחת גם את דודאי בני וגו'". העולם שואל איך לאה אמנו אומרת לרחל "המעט קחתך את אישי", וכי לאה לא יודעת עד כמה יעקב אבינו רצה רק את רחל, ורק בגלל השקר של אביה נישאה ליעקב, הרי רחל היא העיקר אצל יעקב, ומה לאה אומרת שיעקב שייך לה.
ת. צ"ס רצון.

ש. בפרשת ויצא מצינו שיששכר עמוד התורה נולד דוקא מנתינת לאה את הודאים לרחל. מזה נתעוררתי, הרי לאה רצתה ג"כ את הדודאים, יש לזה ריח טוב, ועכ"ז הסכימה לתת זאת לרחל, כדי שהיא תרוויח עוד רוחניות. תרוויח עוד שבט. ואז קבלה את יששכר ללמדנו ברגע שאדם מוכן לוותר על הנאות של עולם הזה, ובעיקר על דברים שיש בהם ריח שמאד מושך לעולם הזה, אז זוכים לתורה, כמבואר בתוס' בכתובות קד' ע"א עד שאתה מתפלל שיכנסו דברי תורה לתוך מעיך תתפלל שלא יכנסו מעדנים יתרים ולכן כאן וייתרה על הדודאים, וקיבלה רוחניות.
ת. כל תורה פאה צ"ח התאמצות יתירה.

ש. כתוב בפרשת ויצא (בראשית ל' כא') "ואחר ילדה בת ותקרא את שמה דינה". רש"י מביא בשם חז"ל בברכות ס' ע"א שלא דנה דין בעצמה, שאם זה זכר לא תהא רחל אחותי כאחת השפחות והתפללה עליו ונהפך לנקבה. וצ"ב אם הקב"ה החליט ליתן ללאה עוד בן, מדוע יכלה לבקש שיהפך לנקבה. הרי אם הקב"ה היה רוצה שתהא בת, מעיקרא היה נותן לה בת. ואם נתן לה בן, מסתמא כך רצה הקב"ה, וממתי ראוי לעשות כאלו חשבונות לבקש שהקב"ה יתפוך זאת כדי שרחל לא תתבייש.
ת. הקב"ה רוצה להאיר לה הפנים.

ש. עוד יותר קשה, לאה כל הזמן חשקה לזכות בעוד שבטים, ולכן במעשה הדודאים ביקשה את יעקב כדי לזכות בעוד שבט, א"כ מדוע כאן ויתרה על שבט בשביל שרחל לא תתבייש, הרי אם היה לה עוד שבט ולרחל רק אחד, אין לרחל שום תביעה על לאה, ומאזיה דין היתה צריכה לוותר על שבט עבור רחל.
ת. חסד.

ש. ידוע בחז"ל שיש מלאך שמלמד את התינוק בהריון לימוד התורה, ובדואי מלמד לזכרים את כל התורה, ואילו לנשים מלמד הלכות שלהם. מעתה יש לעיין איך היה אצל לאה אמנו, שהרי בתחילת ההריון היה לה בן ואח"כ התפללה שלא רוצה עוד בן כדי שלא תפגע רחל אחותה, ואז נתחלף העובר לבת. לפי"ז המלאך שלימד את העובר בתחילה תורה, מעתה צריך ללמד רק הלכות שנוגע לבנות. האם אותו מלאך שלימד מקודם תורה התחיל ללמד רק הלכות שנוגע לבנות, או שזה מלאך אחר, והנפק"מ האם זה יחשב לשני שליחויות ואין מלאך אחד עושה ב' שליחויות והוצרך אח"כ מלאך אחר ללמד הלכות של בנות.
ת. מלאך אחר.

ש. חז"ל בברכות ס' ע"א אומרים שבשעה שאשתו בהריון מארבעים יום ועד שלשה חדשים יבקש רחמים שלא יהא סנדל, משלשה חדשים ועד ששה יבקש רחמים שלא יהא נפל, מששה ועד תשעה יבקש רחמים שיצא בשלום". מדוע מבקש שלא יהא הולד נפל רק עד ששה חדשים בלבד ולא ממשיך אחרי זה להתפלל, הרי לכאורה עד שלשים יום אחרי הלידה שיצא מכלל נפל היה ראוי להתפלל על כך.
ת. לא עכ"ת.

ש. עוד קשה, מדוע רק מששה חדשים יבקש רחמים שיצא בשלום, וכי אי אפשר מתחילת ההריון לבקש על כל הדברים שהוא רוצה בר קיימא ושיצא בשלום ולא יהא נפל, ומדוע חז"ל הקציבו להתפלל כן רק מששה חדשים.
ת. צדי"ן לא הציג זמן.

ש. האם למעשה היום צריך לנהוג כדינא דגמ', להתפלל על כל דבר לפי זמנו, או שמתחילת ההריון יכול להתפלל ולבקש שרוצה בר קיימא ולידה קלה וכדומה.
ת. לא מה לא.

ש. זוג צעיר שיזכו להנשא בס"ד, ממתי צריכים להתפלל לזכות לזרע של קיימא.